

Zrušení manželství na základě tří papežských konstitucí ze 16. století

Jiří Kašný

1. ÚVOD

V dobách velkého rozvoje misionářské činnosti během šestnáctého století se v Asii, v Jižní a Střední Americe a v Karibské oblasti misionáři setkávali s domorodci, kteří byli ochotni přijmout křesťanství, ale zároveň se tím dostávali do různě komplikovaných situací v oblasti manželství a rodiny. Jednou z problematických okolností bylo mnohoženství, které bylo v rozporu s křesťanským monogamním pojetím manželství a rodiny. Jiné problémy souvisely s obchodem s otroky. Misionáři se totiž setkávali s ženami a muži, kteří byli násilně odvezeni do otroctví, a tak oddělení od svých manželů a manželek, jejichž osud byl nyní neznámý. Pokud tito násilně odvezení přijali v nové zemi křest, bylo otázkou, zda mohou nyní uzavřít další, tentokrát kanonické manželství. Bylo totiž většinou nemožné se prvního partnera podle pavlovského privilegia dotázat, zda chce respektovat novou víru u svého manžela nebo manželky nebo zda od něj chce odejít a umožnit tak nově pokřtěnému uzavřít nové manželství. Navíc se často ani nedalo zjistit, zda první manžel nebo manželka nebyl mezitím pokřtěn.

Tři papežské konstituce z let 1537, 1571 a 1585 udělovaly misionářům zvláštní pravomoci, které umožňovaly řešení zmíněných situací v misijních zemích, vzdálených od Evropy nejenom zeměpisně, ale i kulturně a sociálně. Tyto konstituce nebyly nikdy formálně vyhlášeny jako zákon, pouze udělovaly fakulty některým misionářům, a to ve formě privilegia vůči lidem v misijních oblastech a byly platné pouze v misijních oblastech, pro které byly vyhlášeny.

Tato studie přináší ve své první části stručný úvod, latinský text a český pracovní překlad relevantních částí tří zmíněných konstitucí. Ve druhé části jsou konstituce zařazeny do kontextu nerozlučitelnosti manželského svazku a analyzovány ve srovnání s pavlovským privilegiem.

2. PAPEŽSKÉ KONSTITUCE

V roce 1537 papež Pavel III. v konstituci *Altitudo divini consilii*¹ dovoloval muži, který měl několik manželek a nemohl si vzpomenout, která z nich byla první, aby uzavřel manželství s jednou-kteroukoli z nich a ostatní propustil bez formálního

¹ PAVEL III., konstituce *Altitudo divini consilii*, 1. června 1537, in DENZINGER-SCHÖNMETZER, *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1967, č. 1497 (= DS). Srov. *Kodex kanonického práva* z roku 1983, k. 1148 (= CIC 1983).

dotazování, zda jsou ochotné respektovat jeho novou víru. Avšak v případě, že si obrácený muž pamatoval, která z jeho žen se stala jeho první manželkou, musel si nechat jako manželku právě ji. V případě, že by si chtěl vzít jinou než první, bylo třeba respektovat požadavky pavlovského privilegia a dotázat se první manželky, zda chce odejít nebo zda je ochotna respektovat novou víru jejího manžela. Touto konstitucí papež dovoloval zrušit první platně uzavřené manželství bez formálního dotazování v případě, že byly splněny stanovené podmínky. Fakulta stanovená v této konstituci byla dána španělským františkánským misionářům, kteří hlásali křesťanství na Antilách, ve velké části Jižní Ameriky a na Filipínských ostrovech.

Následuje vybraná část latinského textu z konstituce *Altitudo divini consilii* a pracovní překlad do češtiny:

Super eorum ... vero matrimonium hoc observandum decernimus, ut, qui ante conversionem plures iuxta eorum mores habebant uxores, et non recordantur quam primo acceperint, conversi ad fidem, unam ex illis accipiant, quam voluerint, et cum ea matrimonium contrahant per verba de praesenti, ut moris est, qui vero recordantur, quam primo acceperint, aliis dimissis, eam retineant.

Co se týká jejich manželství ... stanovíme, že je třeba zachovat toto: Ti, kteří před obrácením měli podle svých tradic více manželek a nepamatují si, kterou si vzali jako první, když se obrátí na víru, ať si vezmou tu z nich, kterou chtějí, a s touto uzavřou manželství nyní (*per verba de praesenti*), jak je to pravidlem. Ti, kteří si pamatují, kterou si vzali jako první, ať si ji ponechají a ostatní propustí.

Následná konstituce Pia V. *Romani Pontificis*² z roku 1571 dovolovala nově pokřtěnému muži, který měl podle domorodých tradic více manželek, aby zůstal s jednou z nich a ostatní aby propustil. Konstituce stanoví, že si smí vybrat a ponechat jako manželku tu, která s ním bude pokřtěna, ale nemusí to být nutně ta, kterou si vzal časově první v pořadí. Konstituce nestanoví nic o dotazování, které je podmínkou aplikace pavlovského privilegia. Takto tedy tato konstituce benevolentně rozšiřuje možnosti dané předchozí konstitucí papeže Pavla III.

Následuje vybraná část latinského textu z konstituce *Romani Pontificis* a pracovní překlad do češtiny:

Cum ... Indis in sua infidelitate manentibus plures permittantur uxores, quas ipsi etiam levissimis de causis repudiant, hinc factum est quod recipientibus baptismum permissum sit permanere cum ea uxore, quae simul cum marito baptizata existit, et quia saepenumero contingit illam non esse primam coniugem, unde tam ministri (sacramentorum) quam episcopi gravissimis scrupulis torquentur, existimantes illud non esse verum matrimonium, sed quia durissimum est separare eos ab uxoribus, cum quibus ipsi Indi baptismum susceperunt, maxime quia difficillimum foret primam coniugem reperire: ideo Nos, statui dictorum Indorum paterno affectu benigne consulere atque ipsos episcopos et ministros ab huiusmodi scrupulis eximere volentes,

Protože ... původním obyvatelům, kteří zůstanou nevěřící, je dovoleno, aby měli více manželek, které oni sami pro zcela nepatrné důvody zapuzují, z těchto důvodů se stalo, že těm, kteří přijali křest, bylo dovoleno, aby si ponechali tu manželku, která byla pokřtěna spolu s manželem. Často se však stává, že to není jeho první manželka, čímž bývají ať už služebníci svátostí nebo biskupové velmi zneklidněni, jelikož se domnívají, že toto není pravé manželství. Ale protože je velmi tvrdé, aby se tito původní obyvatelé odloučili od svých manželek, se kterými oni sami přijali křest, a protože bývá velmi obtížné, aby našli první ženu, proto se chceme s otcovským ohledem velkoryse postarat o situaci těchto obyvatel a zároveň osvobodit biskupy a služebníky svátostí od těchto pochybností.

² Pius V., konstituce *Romani Pontificis*, 2. srpna 1571, in *DS*, č. 1983. Srov. *CIC* 1983, k. 1148.

motu proprio et ex certa scientia Nostra ac Apostolicae potestatis plenitudine, ut Indi, sicut praemittitur, baptizati et in futurum baptizandi cum uxore, quae cum ipsis fuerit baptizata et baptizabitur, remanere valeant, tamquam cum uxore legitima, aliis dimissis, Apostolica auctoritate, tenore praesentium, declaramus, matrimoniumque huiusmodi inter eos legitime consistere.

V roce 1585 papež Řehoř XIII. v konstituci *Populis ac nationibus*³ autorizoval některé misionáře k tomu, aby dovolili obráceným Afričanům uzavřít další manželství, pokud byli odloučeni od svých prvních manželů nebo manželek kvůli otroctví. Na základě této konstituce byla jejich první manželství zrušena, třebaže neproběhla potřebná formální interpelace a ani se nedalo vyloučit, že jejich první manželé nebo manželky mezitím případně nepřijali křest.

Následuje vybraná část latinského textu z konstituce *Populis ac nationibus* a pracovní překlad do češtiny:

Populis ac nationibus nuper ex gentilitatis errore ad fidem catholicam conversis expedit indulgere circa libertatem contrahendi matrimonia, ne homines, continentiae servandae minime assueti, propterea minus libenter in fide persistent, et alios illorum exemplo ab eius perceptione deterreant.

Quoniam igitur saepe contingit multos utriusque sed praecipue virilis sexus infideles, post contracta gentili ritu matrimonia, ex Angola, Aethiopia, Brasilia, et aliis Indicis regionibus, ab hostibus captos, a patriis finibus et propriis coniugibus in remotissimas regiones exterminari, adeo ut tam ipsi, captivique, qui in patria remanent, si postea ad fidem convertantur, coniuges infideles tam longo locorum intervallo disiunctos, an sine contumelia Creatoris secum cohabitare velint, ut par est, monere nequeant, vel quia interdum ad hostiles et barbaras provincias ne nuntiis quidem accessus pateat, vel quia ignorent prorsus in quas regiones fuerint transvecti, vel quia itineris longitudo magnam afferat difficultatem:

idcirco Nos, attendentes huiusmodi connubia inter infideles contracta, vera quidem, non tamen adeo rata censer, ut necessitate suadente dissolvi non possint,

...locorum Ordinariis et parochis et presbyteris Societatis Iesu ... concedimus facultatem dispensandi (super interpellatione) cum quibuscumque utriusque sexus Christifidelibus incolis dictarum regionum et serius ad fidem conversis, qui ante baptismi susceptum matrimonium contraxerunt, ut eorum quilibet, superstitite coniuge infideli, et eius consensu minime requisito, aut responso non expectato, matrimonia cum quovis fidei alterius

Proto tedy z naší vlastní iniciativy, na základě jisté znalosti a plnosti apoštolské moci dovolujeme těmto obyvatelům, kteří – jak bylo řečeno dříve – byli nebo budou pokřtěni, aby zůstali s manželkou, která s nimi byla nebo teprve bude pokřtěna, jako s legitimní manželkou a ostatní ženy aby propustili. Apoštolskou mocí pak vyhlášíme toto manželství jako legitimní.

Vůči lidem a národům, kteří se teprve nedávno obrátili od pohanských omylů ke katolické víře, je vhodné postupovat shovívavě, co se týká uzavírání manželství, aby tito lidé, kteří nejsou zvyklí žít zdrženlivě, kvůli náročným požadavkům neochabli ve víře a neodvrátili svým příkladem od přijetí víry i druhé.

Často se stává, že mnoho nevěřících obojího pohlaví, ale především mužů z Angoly, Etiopie, Brazílie a jiných oblastí, poté co uzavřeli manželství svým tradičním způsobem, se stali válečnými zajatci a byli odvedeni ze své vlasti a od svých manželek nebo manželů do vzdálených krajů a potom, ať už ti, kteří se stali zajatci (otroky) nebo ti, kteří zůstali ve vlasti, když se obrátí k víře, pochopitelně nejsou schopni se dotázat svých velmi vzdálených nevěřících manželek nebo manželů, zda chtějí s nimi žít bez urážení Stvořitele, protože se do nepřátelských a necivilizovaných oblastí nedostanou poslové nebo ani neví, do kterých zemí se jejich manželky nebo manželé dostali nebo délka cesty způsobuje velké obtíže.

Tato manželství uzavřená mezi nevěřícími považujeme za pravá, ale ne natolik pevná, aby nemohla být zrušena z přesvědčivých a nezbytných důvodů, a proto

...místním ordinářům, farářům a kněžím z Tovaryšstva Ježíšova ... udělujeme dovolení dispensovat (na základě žádosti) ve zmíněných regionech křesťany obojího pohlaví, kteří se obrátili k víře později, ale ještě před tím, než byli pokřtěni, uzavřeli manželství, aby kdokoli z nich – zatímco jejich nevěřící manželka nebo manžel je ještě živa a bez toho, že byl žádán její nebo jeho souhlas nebo byla obdržena její nebo jeho odpověď – směl uzavřít

³ Řehoř XIII., konstituce *Populis ac nationibus*, 25. ledna 1585, in DS, č. 1988. Srov. CIC 1983, k. 1149.

etiam ritus contrahere et in facie Ecclesiae sollemnizare et in eis postea carnali copula consummatis quoad vixerint remanere licite valeant: dummodo constet etiam summarie et extrajudicialiter, coniugem, ut praefertur, absentem moneri legitime non posse, aut monitum intra tempus in eadem monitione praefixum suam voluntatem non significasse, quae quidem matrimonia, etiamsi postea innotuerit coniuges priores infideles suam voluntatem iuste impeditos declarare non potuisse, et ad fidem etiam tempore transacti secundi matrimonii conversos fuisse, nihilominus rescindi numquam debere, sed valida et firma prolemque inde suscipiendam legitimam fore decernimus.

manželství před církví, třeba i v jiném ritu, a potom, dokud budou žít, zůstat dovolené v tomto manželství, které bylo dokonáno, jestliže je jisté, i jen z mimosoudního řízení, že první manželka nebo manžel je nepřítomen, jak bylo řečeno dříve, a nemůže být informován přiměřeným způsobem nebo, pokud byl informován, ve stanoveném čase neodpověděl. Rozhodujeme, že tato nová manželství jsou platná a pevná, nemají být zrušena a děti z těchto manželství jsou legitimní, i kdyby se později ukázalo, že první manželka nebo manžel nemohli dát najevo svou vůli, protože jim to bylo legitimně znemožněno nebo i kdyby se ukázalo, že v době uzavírání druhého manželství už byli obráćeni.

3. KONSTITUCE V KONTEXTU NEROZLUČITELNOSTI MANŽELSKÉHO SVAZKU

Podle křesťanského pojetí je manželství chápáno jako trvalý a nerozlučitelný svazek muže a ženy, a to jak v případech manželství pokřtěných, tak i nepokřtěných. Uzavření manželství se děje manželským slibem⁴ a vzniká tak manželský svazek, pro který se v kanonické terminologii používá termín *vinculum*.⁵ Tento svazek trvá až do smrti jednoho z manželů a manželé nemají moc tento svazek svým rozhodnutím zrušit. Tento svazek v sobě zahrnuje jak práva, tak i povinnosti manželů ve společném manželském životě.

Vnášení evangelních hodnot i do obtížných manželských situací a zároveň věrnost Ježíšovu učení o nerozlučitelnosti manželství vedly a vedou k diferencovanější chápánímu pojetí nerozlučitelnosti manželského svazku.⁶ Kanonisté začali rozlišovat mezi vnitřní a vnější nerozlučitelností manželství. Všechna manželství, která byla legitimně uzavřena, ať už se jedná o manželství mezi pokřtěnými nebo nepokřtěnými, jsou vnitřně nerozlučitelná, tj. nemohou být zrušena samotnými manžely. Avšak ne všechna manželství jsou nerozlučitelná z vnějšku. V jednotlivých případech může být manželství zrušeno buď splněním zákonně stanovených podmínek nebo rozhodnutím kompetentní církevní autority.⁷

Kanonické právo vztahuje toto pojetí jak na manželství mezi pokřtěnými, tak také na manželství nepokřtěných. Podle kanonického chápání totiž muž a žena, ať už jsou pokřtěni nebo nepokřtěni, uzavírají platné manželství za podmínek, že jsou způsobilí uzavřít manželství, složí manželský slib a dodrží při tom formality, které

⁴ Křesťanské pojetí tu navazuje na jeden z principů římského práva: „Nuptias non concubitus sed consensus facit.“ Srov. ULPIANUS, D.33.115.

⁵ *Vinculum* je právní termín. Pochází z antického římského práva. Slavná je Justinianova definice: „Obligatio est vinculum iuris.“ (Inst. 3:13). Charakter a obsah závazku, povinnosti je stanoven zákonem. Srov. Urbano NAVARRETE, *Vinculum matrimoniale in theologia et I.C.*, Roma: Università Gregoriana Editrice, 1977, s. 100–104.

⁶ Srov. Walter KASPER, *Teologie křesťanského manželství*, Brno: CDK, 1997, s. 40–60.

⁷ Srov. Antonio SILVESTRELLI, „Scioglimento di matrimonio in favorem fidei,“ in *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Vaticano: Libreria editrice vaticana, 1992, s. 179: „...indissolubilità sul piano intrinseco e estrinseco...“

jsou k uzavření manželství tradičně vyžadovány v jejich zemi a v jejich společnosti.⁸ Neznamená to, že by kanonisté překračovali meze své kompetence a nárokovali si pravomoc v oblasti manželského práva i mezi nepokřtěnými. Znamená to pouze, že pokud si nekatolík chce vzít katolíka, vztahuje se kanonické manželské právo jak na katolíka, tak na nekatolíka.⁹

4. ODLOUČENÍ MANŽELŮ

V některých případech, kdy společný život v jedné domácnosti je neudržitelný nebo přímo škodlivý, ať už pro některého z manželů nebo pro děti, může dojít k odloučení manželů tak, že tito dva nežijí nadále v jedné domácnosti. Toto vzájemné rozdělení však podle kanonického chápání neznamená zrušení manželského svazku, nýbrž jde výhradně o fyzické odloučení manželů za trvání manželského svazku (*de separatione manente vinculo*). Manželský svazek je totiž chápán tak, že přesahuje existenciální vztah mezi manžely a trvá i v případě, že se faktický vztah mezi manželem a manželkou rozpadl.¹⁰

5. KONSTITUCE A PAVLOVSKÉ PRIVILEGIUM

Už od počátku dějin církve se křesťané dostávali do situací, ve kterých se nerozlučitelnost manželství střetává s jinými křesťanskými hodnotami. Jednou takovou situací je konflikt mezi setrváním v manželství, které uzavřeli dva nepokřtění a přijetím nové (křesťanské) víry u jednoho z nich. Pavlovské privilegium dovoluje za určitých podmínek zrušit manželství dvou nepokřtěných a uzavřít jiné manželství. Jde o zrušení manželství ve prospěch víry toho z nich, který uvěřil a chce se nechat pokřtít, zatímco druhý nechce respektovat jeho novou víru a rozhodne se od něho odejít. Klíčovými důvody ke zrušení manželství jsou neochota nepokřtěného respektovat víru nově pokřtěného a umožnit nově pokřtěnému žít podle víry. Prakticky se na základě tohoto privilegia ruší první platně uzavřené manželství a umožňuje, aby nově pokřtěný mohl uzavřít nové manželství, ve kterém by mohl žít podle víry.¹¹

⁸ Srov. Řehoř XIII. se v konstituci *Populis ac nationibus* vyjadřuje ohledně manželství, která uzavřeli nepokřtění, že se jedná o pravá a platná manželství: „...attendentes huiusmodi connubia inter infideles contracta, vera...”

⁹ Např. dva nepokřtění uzavrou platné manželství, rozvedou se a jeden z nich chce uzavřít druhé manželství. Pokud chce uzavřít toto druhé manželství s nepokřtěným a zákony jejich země jim to dovolují, mohou toto manželství uzavřít. Pokud by zamýšlel uzavřít druhé manželství s katolíkem, jeho první manželství, třebaže uzavřené mimo katolickou církev a rozvedené podle platných zákonů jeho země, bude posuzováno i podle kanonického práva a bude kanonickou překážkou k uzavření kanonického manželství.

¹⁰ Srov. CIC 1983, k. 1151–1155 a 1692–1696, a také komentář in William WOESTMAN, *Special Marriage Cases*, Ottawa: Faculty of Canon Law, 1994, s. 67–76.

¹¹ Srov. Jiří KAŠNÝ, „Pavlovské privilegium,” *Studia theologica* 3, č. 4 (2001): 36–43.

Tři papežské konstituce ze 16. století také řeší konfliktní situace, ve kterých se střetává nerozlučitelnost manželského svazku dvou nepokřtěných a život podle nově přijaté víry jednoho z nich, a dovolují zrušit první manželství a uzavřít nové manželství. Na první pohled se zdá, že v těchto třech konstitucích papežové pouze aplikovali pavlovské privilegium v situacích, které apoštol Pavel nemohl předvídat, a že tyto tři papežské konstituce jsou pokračováním pavlovského privilegia v nových historických situacích. Ve třech podstatných momentech se konstituce shodují s pavlovským privilegiem. Tyto konstituce dovolují zrušit pouze manželství, které uzavřeli muž a žena, kteří byli v době sňatku oba nepokřtění. Později jeden z nich chce přijmout křest a v souvislosti s tím žádá o zrušení prvního manželství, aby mohl uzavřít druhé, tentokrát kanonické manželství.¹²

Zároveň se však tyto konstituce od pavlovského privilegia v některých momentech odlišují. Jeden z rozdílů se týká interpelací. Pavlovské privilegium stanoví, že poté, co jeden z manželů uvěří a rozhodne se přijmout křest, je třeba vzít v úvahu postoj nevěřící strany a pokud ta je ochotna respektovat víru nově pokřtěného manžela, oba mají zůstat spolu. Pouze pokud nevěřící nechce respektovat nově pokřtěného, tehdy je dovoleno pokřtěnému z manželství odejít.¹³ V reakci na konkrétní okolnosti žádná z konstitucí nevyžaduje dotazování se nepokřtěné strany, zda je ochotna žít s nově pokřtěným a respektovat jeho novou víru tak, jak to vyžaduje pavlovské privilegium, ale dovoluje při splnění stanovených podmínek, aby nově obrácený a pokřtěný křesťan požádal kompetentní autoritu o zrušení prvního manželství a o dovolení uzavřít druhé manželství.¹⁴

Konstitucí *Altitudo divini consilii* se dovolovalo muži, který měl několik manželek a nemohl si vzpomenout, která z nich byla první, aby uzavřel manželství s jednou-teroukoli z nich a ostatní propustil bez interpelace, bez formálního dotazování, zda některá z nich a možná zrovna ta, kterou si vzal jako první, je ochotna respektovat jeho novou víru a žít s ním. Pouze v případě, že si obrácený muž pamatoval, která z jeho žen se stala jeho první manželkou, musel si nechat jako manželku právě ji a respektovat tak kanonické pojetí, že totiž manželský slib s první manželkou dal vzniknout manželskému svazku, a tím byl zároveň překážkou ke vzniku manželství s dalšími ženami, se kterými později začal žít.

V další konstituci *Romani Pontificis* byla tato benevolence ještě více rozšířena. Dovolovala totiž nově pokřtěnému muži, který měl podle domorodých tradic více manželek, aby zůstal s jednou z nich a ostatní aby propustil. Konstituce stanovila, že si smí vybrat a ponechat jako manželku tu, která s ním bude pokřtěna, ale nemusí to být nutně ta, kterou si podle místních tradic vzal první v pořadí. Konstituce nestanoví nic o dotazování, které je podmínkou aplikace pavlovského privilegia. Takto tedy v některých případech konstituce dovoluje zrušit první manželství muže s jeho první ženou a po křtu si ponechat jinou ženu a žít s ní v manželství.

¹² Srov. Heinrich FLATTEN, „Nichtigerklärung, Auflösung und Trennung der Ehe,“ in *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, ed. Joseph Listl, Hubert Müller a Heribert Schmitz, Regensburg: Pustet, 1983, s. 824.

¹³ 1 Kor 7,12.

¹⁴ Srov. Pericle FELICI, „Indissolubilità del matrimonio e potere di sciogliere il vincolo,“ *Communicationes* 7 (1975): 182.

Třetí konstituce *Populis ac nationibus* reagovala na okolnosti, ve kterých bylo velmi obtížné nebo spíše nemožné provést dotazování kvůli tragickému a násilnému rozdělení manželů. Tato konstituce autorizovala misionáře k tomu, aby dovolili obráceným Afričanům uzavřít další manželství, pokud byli odloučeni od svých prvních manželů nebo manželek kvůli otroctví. Na základě této konstituce mohla být jejich první manželství zrušena, třebaže neproběhla formální interpelace, jak to vyžaduje pavlovské privilegium a ani se nedalo vyloučit, že jejich první manželé nebo manželky mezitím přijali křest. I když tedy zrušení prvního manželství vycházelo z předpokladu, že se manželé z tohoto manželství už nikdy nenajdou, na druhou stranu se to, alespoň teoreticky, nedalo vyloučit. Konstituce stanovila, že toto druhé manželství musí být bráno jako platné i v případě, že by se objevil manžel nebo manželka z prvního manželství a ukázalo se, že se k dané situaci nemohl nebo nemohla vyjádřit.

Konstituce *Populis ac nationibus* se odlišuje od pavlovského privilegia ještě v jednom zásadním momentu. Řehoř XIII. totiž jasně stanoví, že nové manželství, které uzavře pokřtěný, je třeba považovat za platné, i kdyby později vyšlo najevo, že nepokřtěná strana mezitím také přijala křest. První manželství je tak zrušeno nejen ve smyslu privilegia *in favorem fidei*, ale také silou nejvyšší autority v církvi, která přísluší papeži. Tak se v této konstituci objevuje zárodek přesvědčení, že papež má moc zrušit manželství nepokřtěných z pastoračních důvodů, aby totiž bylo umožněno uzavřít kanonické manželství pokřtěnému. Toto přesvědčení však bylo v měnících se historických okolnostech rozvinuto až o tři století později.

Pavlovské privilegium a studované papežské konstituce umožňují s pastoračním výhledem řešit konflikt mezi nerozlučitelností manželství a životem podle víry v některých specifických situacích. Jde vždy o nesvátočná manželství, tedy o manželství dvou nepokřtěných. Zatímco však pavlovské privilegium nutně vyžaduje interpelaci nepokřtěného a pouze v případě negativní odpovědi dovoluje nově pokřtěnému uzavřít nové manželství, čímž je první manželství zrušeno, tři studované konstituce nevyžadují interpelaci nepokřtěného, ale vypočítávají okolnosti, za kterých papež uděluje dovolení ke zrušení manželství a k uzavření nového manželství. Přesvědčení, že papež má autoritu zrušit manželství nepokřtěných bylo a dosud je otázkou teologických studií.¹⁵ Kanonicky je nyní toto přesvědčení formulováno prostřednictvím řízení o zrušení manželství *in favorem fidei*.¹⁶

¹⁵ Srov. Robertus RUBIATMOKO, *Competenza della Chiesa nello scioglimento del vincolo del matrimonio non sacramentale*, Roma: Pontificia Università Gregoriana, 1998, s. 201–211, a Jiří SVOBODA, „Moc řádná – zástupná ve vztahu k nerozlučitelnosti manželství,“ *Revue církevního práva* 18 (2001): 7–23.

¹⁶ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei*, 30. 4. 2001, Vaticano, 2001. Srov. Jiří KAŠNÝ, „Zrušení manželství *in favorem fidei*,“ *Revue církevního práva* 2 (2003): 83–94, 107–115.

6. ZÁVĚR

Studované papežské konstituce z šestnáctého století udělovaly zvláštní pravomoci, které umožňovaly řešení pastoračně problematických situací ve vzdálených misijních zemích. Mimo misijní oblasti zůstaly tyto konstituce více méně neznámé a asi i z tohoto důvodu o nich kanonisté nediskutovali a nehodnotili jejich význam v pastoraci. Teprve mnohem později pod vlivem měnící se sociální a náboženské situace v Evropě koncem devatenáctého a na začátku dvacátého století byly tyto konstituce přijaty univerzálním právem.¹⁷

The Dissolution of Marriage According to Three Papal Constitutions of the 16th Century

Keywords: Dissolution of Marriage; Papal Documents; Canon Law History

Abstract: The study introduces several parts of three papal Constitutions of the 16th century, *Altitudo divini consilii* by Paul III, *Romani Pontificis* by Pius V, and *Populis ac nationibus* by Gregory XIII, in the Latin original and in Czech translation. The Constitutions gave special faculties to the missionaries to solve difficult local pastoral situations that were caused by polygamy and the slave trade. The Constitutions are also studied in the context of marriage indissolubility and compared with the Pauline Privilege.

¹⁷ Srov. *Kodex kanonického práva* z roku 1917, k. 1125. Srov. Lincoln BOUSCAREN – Adam ELLIS, *Canon Law: A Text and Commentary*, Milwaukee: The Bruce Publishing Company, 1946, s. 554–560, a CIC 1983, k. 1148–1149.